

sammenblander EN KPDs og KIs aktiviteter. Selv om København i starten af 1933 nok var tiltænkt en central rolle i det tyske kommunistpartis virke, så blev disse planer allerede ændret i løbet af forår 1933. Organisatoriske støttepunkter i den antifascistiske kamp fandtes ikke kun i København, men nok så meget i byer som Prag og Paris. Heller ikke Wollweber-organisationen havde sit hovedsæde i København. Af materiale – som EN ellers har kendskab til – i landsretssagfører Carl Madsens arkiv fremgår det blandt andet af Wollwebers egen beretning til partiarkivet i DDR, at aktiviteterne i anden halvdel af 1930'erne ikke havde deres centrum i København men i Oslo, hvorfra der gik forbindelseslinier til medarbejdere i Norge, Sverige, København, Holland og andre lande. Både i relation hertil og i tilknytning til en række af fremstillingens sidehistorier fører EN's ubestridelige sans for en »god historie« ham på glatis. Dermed kommer han til dels til at spænde ben for de ellers udmærkede intentioner bag værket. Bøgerne udmærker sig ved et imponerende illustrationsmateriale, der i sig selv formidler indtryk af fremstillingens emne.

Hans Uwe Petersen

Magt & masser. Redigeret af KARL CHRISTIAN LAMMERS. Kbh., Akademisk Forlag, 1985. 219 s. 95 kr.

Bogen indeholder artikler om regimerne i Italien 1922-43 (Thorsten Borring Olesen og Nils Arne Sørensen), Tyskland 1933-45 (Karl Chr. Lammers) og Østrig 1933-38 (John T. Lauridsen). De går tilbage til oplæg fremlagt på et fascismeseminar i Århus i 1983. Hertil er føjet en indledning af Lammers om mellemkrigstiden som fascismens epoke og diktaturets tidsalder, rummende også en diskussion af årsagerne til det demokratiske systems større modstandskraft over for disse kræfter i Danmark.

Oversigterne vedrørende de tre behandlede lande redegør temmelig detaljeret for gangen i opbygningen af de autoritære eller fascistiske styre, således at de kan tjene som introduktion for den forholdsvis forudsætningsløse, omend det også forekommer, at væsentlige begivenheder forudsættes bekendt (Matteotti-krisen i Italien). Bogens egentlige formål er dog at bidrage til en begrebsmæssig afklaring samt diskussion af de behandlede styres karakter. Forfatterne er enige om at skelne mellem autoritære regimer og fascistiske, idet udspringet af en massebevægelse ses som en afgørende forudsætning for de sidste. Forfatterne til afsnittene om de efter denne definition egentlige fascistiske styre i Italien og Tyskland er desuden enige om at søge de specifikt fascistiske karakteristika i formen for magtudøvelsen. Men ellers er tilgangen ret så forskellig.

Massebevægelsen kommer mest til sin ret hos Borring Olesen og Sørensen, der redegør for den klasse- og erfaringsmæssige baggrund for dens fremvækst samt for forskelligheden af de visioner, der trivedes inden for bevægelsens rammer. Det fremhæves, at den italienske fascisme som regime udøvede sin magt gennem det statslige apparat, ikke gennem partiet, der tværtimod pacificeredes. Da den fascistiske stat således er traditionel i sit indhold, kan fascismens originalitet ikke søges andre steder end i den ydre form. Således finder forfatterne det særlige ved den fascistiske politikform i dennes satsen på befolkningens passive inddragelse i »politikudøvelsen« ved hjælp af masseorganisationer, medier, manifestationer

m.v. med det endemål at skabe et nyt »fascistisk« menneske, parat til at »tro, kæmpe og adlyde«.

Lammers når frem til formen som det væsentlige ved at se den økonomiske basis som det element, der repræsenterer kontinuitet, således at forandringen opstår som vekslende former for magtudøvelse i det borgerlige samfund, fra parlamentarisk demokrati over autoritært til fascistisk styre. Han lægger et kvalitativt skel mellem det autoritære styre i Tyskland 1930-32, baseret på præsidentens forfatningsmæssige beføjelser, og det efterfølgende fascistiske, der opbyggedes 1933-34 som et tostrengt system med basis både i den traditionelle stat og i partiet. Massen spiller navnlig en rolle for karakteriseringen af den fascistiske magtudøvelse ved, at den nationalsocialistiske massebevægelse introducerer den uhæmmede voldsudøvelse som en faktor i den politiske proces. I tråd hermed lægges vægten på magtudøvelsens terroristiske og vilkårlige træk, hvormed Lammers i mangt og meget definerer det fascistiske regime negativt i forhold til de garantier, som det parlamentariske demokrati giver for individets rettigheder og til begrænsning af den udøvende magts råderum. Jeg har dog svært ved at se, at regimets udspring af en massebevægelse på dette stadi af den historiske udvikling har anden betydning end den, at de organer, der stod for den vilkårlige magtudøvelse, som SA og SS, havde deres oprindelse i bevægelsen. Men i regimefasen blev masserne, som Lammers selv fremhæver, reduceret til statister.

Efter læsning af bogen føler jeg mig ikke overbevist om, at de fascistiske regimers udspring i massebevægelser har anden betydning for magtudøvelsen og politikformen, end at regimerne lettere sikrede sig det mindstemål af folkelig opbakning, som er en nødvendighed for ethvert diktatur – lettere end eksempelvis de ufolkelige autoritære styre. Men denne brede basis kan så også have været en væsentlig forudsætning for de fascistiske styrers opnåelse af en relativ autonomi i forhold til de traditionelle magtcentre i samfundet, overfor hvilke de skulle forsøge af sætte sig igennem.

Henrik Lundbak

ULF LINDSTRÖM: *Fascism in Scandinavia 1920-1940*. Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1985. VII + 196 s. 127 Skr.

Bogen er et ambitiøst forsøg på at forklare, hvorfor fascismen aldrig blev en faktor af betydning i Skandinavien. Forfatteren søger svaret herpå i det politiske systems evne til at neutralisere det fascistiske potentiale. Der er tale om en revideret udgave af en disputats fra 1983, beklageligvis med udeladelse af noterne.

Analysen inddrager to partier fra hvert land, først og fremmest de lokale nazistpartier: DNSAP (Danmark), Nasjonal Samling (Norge) og Nationalsocialistiska Folkpartiet (Sverige), og dernæst tre semifascistiske partier: Bondepartiet (Danmark), Det Frisinnede Folkeparti (Norge) og De Nationella (Sverige). Analysen falder i tre hoveddele, hvoraf den første vedrører de ideologiske og politiske betingelser, som den historiske udvikling havde stillet op for den ekstreme højrefløj. Her undersøges det præcisere indhold i og den samfundsmæssige forankring for ideologiske temaer som nationalisme, antiparlamentarisme, antisocialisme, antikapitalisme og racisme med henblik på at vurdere, i hvilken udstrækning disse åbnede for en fascistisk udnyttelse. Den anden del af analysen